

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A142 Kievit² *Vanellus vanellus*, niet-broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de Kievit in de hoedanigheid van niet-broedvogel. Hoewel de soort ook nog met een populatie van rond de 100.000 broedparen in Nederland broedt, lijken de meeste van onze eigen broedvogels Nederland te verlaten in de winter. Wel komen er gedurende de winter vele exemplaren in Nederland overwinteren vanuit noordoostelijkere broedpopulaties, tot ver uit Rusland. Gedurende de winter laat de Kievit zich leiden door de hoeveelheid vorst: bij vorstperioden trekken veel vogels uit ons land naar zuidelijkere en westelijkere streken, maar wanneer het weer opklaart kunnen ze binnen dezelfde winter nog terugkeren. Buiten de broedtijd bewoont de Kievit een scala aan open gebieden, veelal graslanden en in mindere mate akkers, maar recentelijk ook steeds vaker natte natuurgebieden en zoutwatergebieden. De soort foerageert hier op kleine ongewervelden, voornamelijk wormen, die zich op of vlak onder de grond bevinden. In Nederland verblijft buiten de broedtijd 10-15% van de flyway-populatie.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 75.500 vogels (seizoensgemiddelde⁴).</i>	75.500 vogels (seizoensgemiddelde)
Voorstel nieuw landelijk doel 2050 <i>Behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 230.000 vogels (seizoensgemiddelde), waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt gerealiseerd.</i>	230.000 vogels (seizoensgemiddelde)
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	230.000 vogels (seizoensgemiddelde)
Huidige populatieomvang <i>Gemiddeld aantal vogels in de periode 2014/15-2019/20 (seizoensgemiddelde).</i>	183.000 vogels (seizoensgemiddelde)

Voorstel voor regionale opgave

Het aantal vogels per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁵ van Rijkswaterstaat (RWS). Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt bij de Kievit verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (voorstel landelijk doel voor 2050 bedraagt 230.000 vogels (seizoensgemiddelde) terwijl in de actuele situatie (2014/15-2019/20) ca. 183.000 vogels aanwezig zijn), is er ook een regionale opgave om een gunstig populatieniveau te bereiken. De grootste regionale

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Niet in bijlage I genoemde en regelmatig voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als niet-broedvogel.

³ Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om de landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴ De som van maandelijks schattingen (tellingen en modelvoorspellingen voor juli-juni), gedeeld door 12. Seizoensgemiddelde is een maat voor de aanwezigheid van een soort in het gehele niet-broedseizoen waar afzonderlijke maandaantallen sterk van elkaar kunnen wisselen. Ze geven een betrouwbaarder beeld dan seizoensmaxima, waar toeval een grotere rol speelt.

⁵ Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

opgaves liggen voornamelijk in de noordelijke en westelijke regio's. Uitzondering hierop is Gelderland, waar Arkemheen veruit het belangrijkste deel van de regionale aantallen bevat. Ook binnen de rijkswateren ligt een grote regionale opgave, waarvan wordt verwacht dat deze met name in de Waddenzee en de Zuidwestelijke Delta kan worden behaald.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal vogels, seizoensgemiddelde) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Kievit als niet-broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang (gemiddeld seizoensgemiddelde), het aandeel binnen Nederland van de huidige populatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. Het huidige aantal vogels per regio is als vertrekpunt gehanteerd bij het voorstel voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald.

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio (2014/15-2019/20)	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	27.000	15%	stabiel	35.000
Noord-Holland	26.000	14%	stabiel	32.000
rijkswateren	24.000	13%	n.b.	30.000
Zuid-Holland	23.000	13%	stabiel	30.000
Gelderland	19.000	10%	stabiel	23.000
Zeeland	14.000	8%	stabiel	18.000
Groningen	11.000	6%	stabiel	14.000
Utrecht	11.000	6%	matige afname	14.000
Noord-Brabant	9.000	5%	matige afname	12.000
Overijssel	7.400	4%	matige afname	9.000
Flevoland	6.200	3%	matige toename	7.000
Drenthe	4.400	2%	sterke afname	5.000
Limburg	1.000	1%	sterke afname	1.000
Landelijk	183.000	100%	matige afname	230.000

Prioritering

Een belangrijk deel van de flyway-populatie bezoekt Nederland buiten de broedtijd. Maatregelen ten behoeve van de Kievit zijn voor de soort van ook van internationaal belang, zeker gezien de kwetsbare status van de Kievit in Europa. Omdat de grootste regionale opgaves veelal in de noordelijke en westelijke regio's liggen, hebben beheersmaatregelen in deze regio's in laag-Nederland ook de hoogste prioriteit, met name in agrarisch gebied omdat de afname hier het sterkst is. Het is in agrarisch gebied vooral van belang om te prioriteren op vernattingsmaatregelen en maatregelen om de vermesting op vooral graslanden terug te dringen. Intensieve agrarische werkzaamheden zoals het omploegen van grond dienen daarnaast beperkt te worden om de voedselsituatie voor de soort op orde te houden.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Kievit als niet-broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig
Staat van Instandhouding	zeer ongunstig

Hoewel er zich verschuivingen hebben voorgedaan in het verspreidingsgebied van de Kievit, is de grootte van het verspreidingsgebied nagenoeg gelijk gebleven (Altenburg 2018), waardoor het aspect verspreidingsgebied als ‘gunstig’ kan worden beoordeeld. De populatie van de Kievit vertoont op de lange termijn een matige afname van 1,7% per jaar (tabel 2, figuur 1) en de huidige populatie (2014/15-2019/20) ligt ongeveer 13% onder de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie van 230.000 vogels (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder en generieke uitleg box 1), waardoor het aspect populatie als ‘zeer ongunstig’ wordt beoordeeld. Hoewel de grootte van het leefgebied in agrarisch gebied enigszins is afgenomen, is met name de kwaliteit van het leefgebied onvoldoende, waardoor het aspect leefgebied als ‘matig ongunstig’ wordt beoordeeld. Op de korte termijn vertoont de populatie een matige afname van 1,7% per jaar, waardoor het aspect toekomstperspectief ook al ‘matig ongunstig’ wordt beoordeeld. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI van de Kievit ook als ‘matig ongunstig’ beoordeeld. De populatieaantallen van de soort lagen toen nog wat hoger dan nu, maar namen toen ook al in aantal af.

Nadere onderbouwing GRW⁶

De populatieomvang van de Kievit als niet-broedvogel ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (Directive Value, DV) betrof 160.000 vogels (gemiddeld seizoensgemiddelde 1977/78-1981/82). Om te bepalen in hoeverre de DV een populatieomvang op een gunstig niveau weerspiegelt, en dus als GRW kan dienen, wordt deze vergeleken met de Ecologisch Gunstige Referentie (EGR). De EGR voor Kievit betreft de gemiddelde populatieomvang in 1985/86-1994/95 (230.000 vogels), een periode die voor wormeneters van agrarisch gebied zoals de Kievit als gunstig wordt beschouwd (zie box 1, Vogel *et al.* 2021). De EGR ligt met 230.000 vogels boven de DV van 160.000 vogels, waarmee de GRW wordt bepaald op een seizoensgemiddelde van 230.000 vogels overeenkomstig de EGR.

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2014/15-2019/20	183.000 vogels (seizoensgemiddelde)
Beoordeling korte termijntrend	2008/09-2019/20	matige afname (-1,7% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1994/95-2019/20	matige afname (-1,7% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	EGR	230.000 vogels (seizoensgemiddelde)

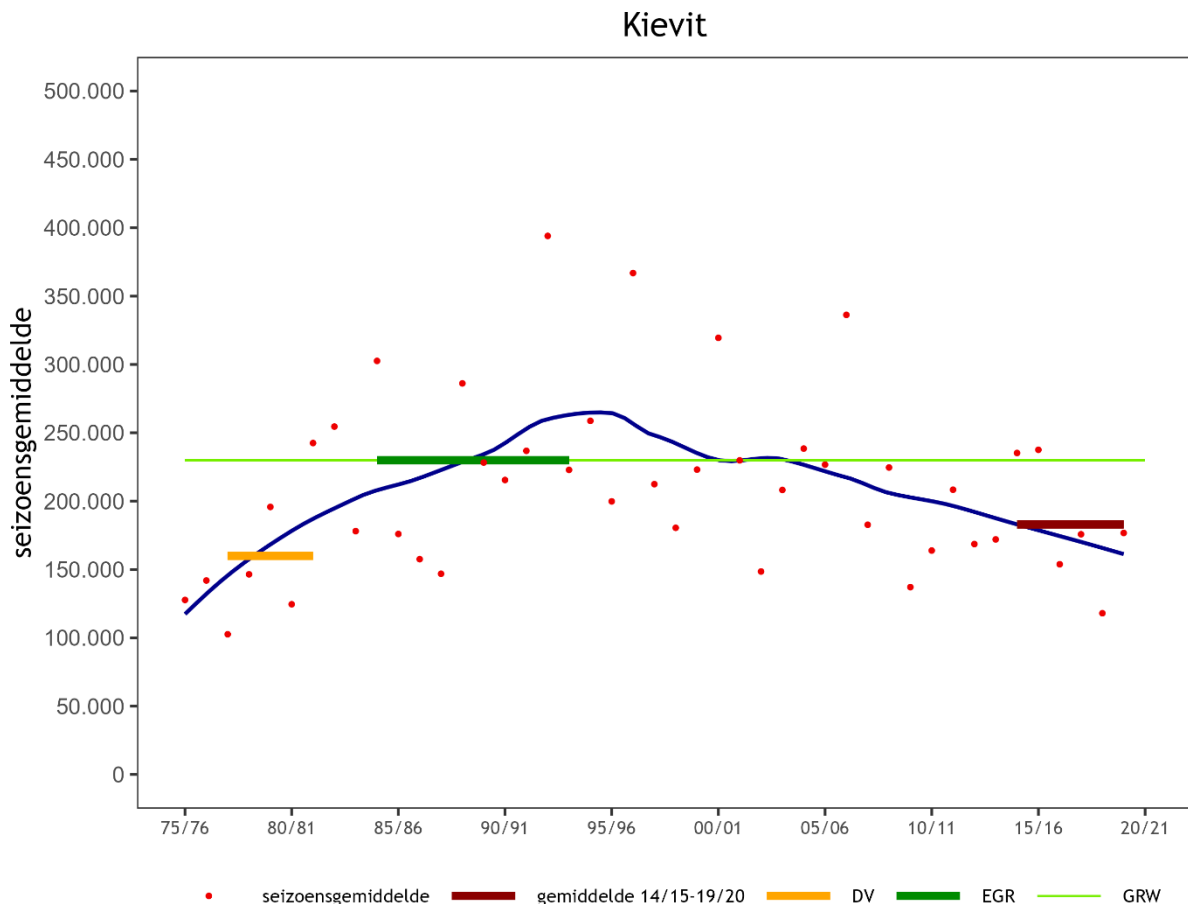
⁶ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor niet-broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.5 (bepaling GRW) wordt gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor niet-broedvogels

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor niet-broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 seizoenen aangehouden: de periode 1977/78-1981/82. Wanneer de DV aantoonbaar gunstig is, wordt de GRW gelijk gesteld aan de DV. Er zijn echter gevallen waarbij de periode rondom 1980 aantoonbaar geen gunstige periode is, bijvoorbeeld als gevolg van drukfactoren zoals waterkwaliteit en doorwerking van pesticiden.
- Om te bepalen in hoeverre de DV een populatieomvang op een gunstig niveau weerspiegelt wordt deze vergeleken met de *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt net als bij broedvogels de gemiddelde populatieomvang in een periode waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren. Deze gunstige referentieperiode varieert per 'voedsel-habitatgilde', soorten die overeenkomstige eisen stellen aan hun leefgebied (zie tabel 5.2 in Vogel *et al.* 2021). Wanneer de EGR op een hoger niveau dan de DV ligt, dan geldt de EGR als GRW; de DV zal dan een ongunstige of minder gunstige situatie weerspiegelen. Als GRW geldt dus de DV *tenzij* de EGR hoger is.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die beïnvloed is door een ontwikkeling vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn die het leefgebied van een soort onomkeerbaar heeft verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij enkele soorten die in belangrijke mate gebruik maken van het Zuidwestelijke Deltagebied. Door de Deltawerken is foerageergebied definitief verloren gegaan en per relevante soort is dit in mindering gebracht op de GRW.
- In sommige gevallen kan de EGR niet worden bepaald, bijvoorbeeld omdat de soort sterk toeneemt (>1% per jaar). Dit is o.a. het geval bij soorten die zich recent gevestigd hebben. Dan is de GRW bepaald op het gemiddelde van de periode 2014/15-2019/20.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).



Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde’ (GRW) voor de populatie van de Kievit als niet-broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van de aantallen (seizoensgemiddelde, rode punten). Dit populatieverloop is weergegeven met een donkerblauwe solide lijn. Relevante waarden, inclusief de periode waar deze betrekking op hebben, zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1977/78-1981/82, oranje), Ecologisch Gunstige Referentie (EGR, donkergroen) en populatieomvang in de periode 2014/15-2019/20 (donkerrood). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel et al. (2021).

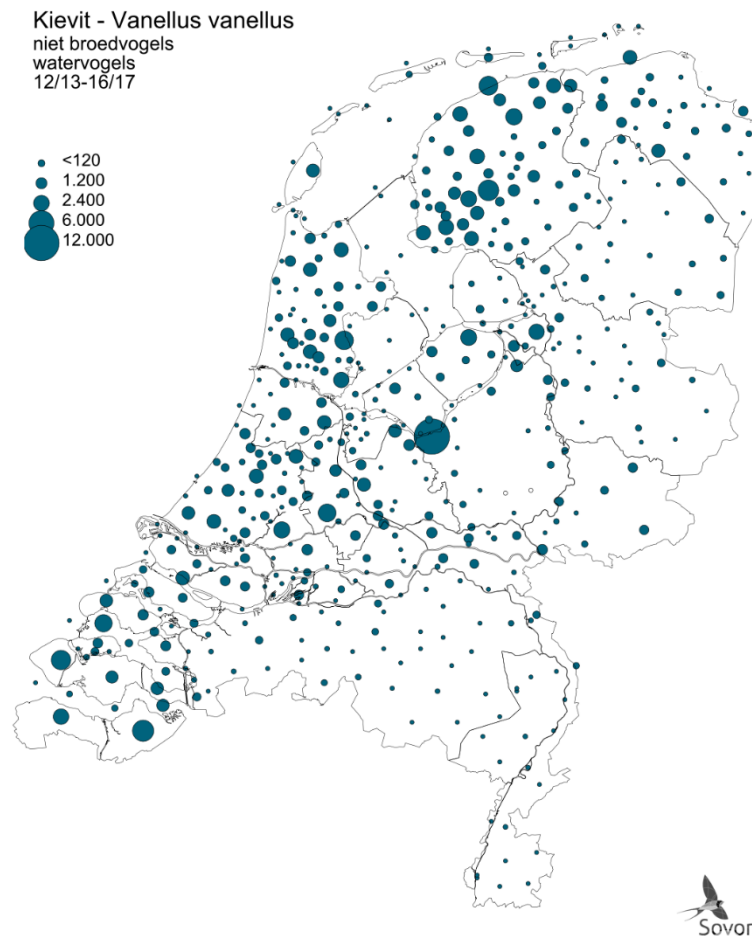
2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 230.000 vogels (seizoensgemiddelde). Afgezet tegen het huidige aantal in 2014/15-2019/20 (183.000 vogels (seizoensgemiddelde)) betekent dit dat de huidige populatieaantallen ongeveer 20% onder een gunstig niveau liggen.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

Vanuit het Meetnet Watervogels is vanaf half jaren zeventig de trend van de Kievit als niet-broedvogel in Nederland bekend. Aanvankelijk nam de niet-broedpopulatie nog toe, maar vanaf de jaren negentig is deze trend omgebogen in een matig afnemende trend. Opvallend hierbij is met name de snel afnemende trend in de zoete rijkswateren, waarbij vooral in het Rivierengebied ook gaten in de verspreiding zijn gevallen (Kleefstra et al. 2014, Altenburg 2018). Ook in agrarisch gebied in het binnenland neemt de soort in aantal af. Een toename was met name nog te zien in natte natuurgebieden en langs de kust in het Waddengebied en de zoute Delta, maar deze toename lijkt in steeds meer gebieden af te vlakken (Kleefstra et al. 2014, Hornman et al. 2019; figuur 2). De relatief positieve aantallen van de Kievit in natte zoet- en zoutwaternatuurgebieden zijn momenteel dan ook niet genoeg om de landelijke afname in agrarisch gebied te compenseren.



Figuur 2. Verspreiding van de Kievit als niet-broedvogel in de periode 2012/13 - 2016/17. Weergegeven is het gemiddelde seizoensgemiddelde (vogels) per hoofdgebied (cluster van telgebieden) (Sovon 2022).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

In tabel 3 zijn de belangrijkste knelpunten genoemd, waarbij voor de Nederlandse niet-broedpopulatie vooral intensivering van agrarisch gebruik, met als gevolg grootschalige vermessing en verdroging, sturend is. De trend van de niet-broedpopulatie wordt echter ook sterk gestuurd door de grootte van de broedvogelpopulatie in Europa, die aanzienlijk in aantal is afgenomen (Keller *et al.* 2020).

Tabel 3. Drukfactoren die een GSvl van de Kievit als niet-broedvogel in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is.

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FA1	Vermesting (bodem, water), incl. N-depositie (NOx en NH3)	M	deels	ja
FA11	Klimaat en zeespiegelstijging	M	deels	nee
FA7	Verdroging (bodem)	M	ja	ja
FB1	Predatie	L	ja	ja
FD3	Verstoring door opgaande bouwsels (windturbines)	M	ja	ja
FD7	Verlies van leefgebied door inrichtingsprojecten (bebouwing, wegenbouw etc.)	L	deels	ja
FD9	Schaalvergroting, intensivering agrarisch gebruik, verandering vruchtgebruik	H	deels	ja
XX	Ontwikkelingen in de broedpopulatie (zowel buitenland als in Nederland)	H	deels	nee

- *Vermesting*: de kwaliteit van het foerageergebied van de Kievit wordt waarschijnlijk negatief beïnvloed door stikstofdepositie als gevolg van vermesting. Vermesting leidt tot verruiging van vegetaties waardoor het aanbod aan prooien voor steltlopers afneemt door een eenvormiger vegetatie. In dichtere grasvegetatie kunnen de prooien ook minder zichtbaar en minder bereikbaar zijn (Atkinson *et al.* 2005, Kleijn *et al.* 2007). Zeker voor een oogjager als de Kievit is het van belang dat de vegetatie in graslanden niet te hoog en te dicht begroeid is (Mason & Macdonald 1999). Het effect van vermesting op de beschikbaarheid van regenwormen is gecompliceerd, maar lijkt vooral negatief te zijn. Het aanbod aan rode regenwormen, die zich over het algemeen dicht bij het grondoppervlak bevinden, neemt in aantal af als gevolg van intensieve bemesting (Onrust *et al.* 2019a) en wormen die zich nog wel in sterk bemeste grond weten te handhaven zitten veelal dieper in de grond en worden daarmee onbereikbaar voor steltlopers (Onrust *et al.* 2019b).
- *Klimaat*: het verspreidingsgebied van de Kievit als broedvogel is binnen Europa aanzienlijk groter dan dat van veel andere steltlopers en loopt relatief ver door tot in het zuiden (Keller *et al.* 2020). Ook in de winter is het verspreidingsgebied groot (Eichhorn *et al.* 2017, Altenburg 2018). De verwachting is dus dat een verschuiving van het overwinteringsgebied als gevolg van klimaatverandering voorlopig niet zodanig groot zal zijn dat deze effect heeft op de aantallen en verspreiding binnen Nederland. Wel kan klimaatverandering negatieve effecten hebben op de kwaliteit van het leefgebied in Nederland, met name in agrarisch gebied. Zo kunnen warmere wintermaanden de vegetatiegroei in agrarisch gebied zodanig bevorderen dat deze te lang wordt voor Kieviten om succesvol in te foerageren (Mason & Macdonald 1999). De verdrogingsproblematiek kan daarnaast ook worden versterkt, wat deels te mitigeren is door middel van vernattingsmaatregelen.
- *Verdroging*: als gevolg van het ontwateren van agrarisch gebied houden regenwormen, de belangrijkste prooi voor de Kievit in Nederland, zich dieper in de grond op. Voor de Kievit, die een relatief korte snavel heeft, worden veel regenwormen hierdoor onbereikbaar en zal het zoeken naar voedsel op de drogere graslanden en akkers dus een grotere uitdaging vormen (Kleefstra *et al.* 2014).
- *Predatie*: een toename aan roofvogels in de lage landen zal weliswaar niet hebben geleid tot substantiële aantallen gepredeerde Kieviten, maar kan wel hebben geleid tot een verschuiving van het verspreidingsgebied van de soort. Bij andere steltlopers lijkt het risico op predatie een rol te hebben gespeeld in verschuivingen naar meer open gebieden zoals de Waddenzee, waar sommige roofvogelsoorten minder voorkomen en van een grotere afstand gezien kunnen worden (Wymenga & Jalving 2005, Versluys *et al.* 2009).
- *Verstoring door opgaande bouwsels*: de verstoringgevoeligheid van Kievit voor windturbines is niet zo hoog als die van sommige andere soorten, zoals bijvoorbeeld de Goudplevier, maar kan nog steeds tot een reductie in aantallen in windparken leiden. Hoewel het aantal aanvaringslachtoffers waarschijnlijk niet zodanig hoog is dat dit van invloed is op de populatie, veroorzaakt de aanwezigheid van windmolens zodanige verstoring dat Kieviten minder voorkomen in de directe omgeving van windturbines. De verstoringafstand kan tot enkele honderden meters oplopen (Winkelman *et al.* 2008).
- *Verlies van leefgebied*: tussen 1980 en 2011 is het totale oppervlakte aan grasland in Nederland met ongeveer 20% afgenomen. Dit open grasland heeft voornamelijk plaats gemaakt voor bebouwing en wegen. In dicht landschap is het risico op predatie daarnaast ook hoger voor de Kievit, waardoor deze gebieden met toenemende bebouwing minder aantrekkelijk worden (Kleefstra *et al.* 2014). In principe is er echter nog genoeg leefgebied aanwezig voor de soort, die zich vrij flexibel toont in habitatkeuze. Het is van groter belang dat de kwaliteit van het bestaande leefgebied verbeterd wordt, dan dat het leefgebied wordt uitgebreid.
- *Schaalvergroting, intensivering agrarisch gebruik*: de intensivering van agrarisch gebruik heeft in Nederland geleid tot een kunstmatig verlaagde grondwaterstand in graslanden en een toegenomen bemesting, waardoor de diversiteit aan ongewervelden is afgenomen en vegetatie te hoog en ondoordringbaar wordt voor een oogjager als de Kievit om prooien in te lokaliseren. Kieviten zijn gebaat bij oude graslanden met kort gras en plas-draspercelen. Er vinden tegenwoordig ook frequenter intensieve werkzaamheden plaats op percelen, zoals het omploegen van de grond. Dit heeft een negatief effect op de dichtheid van bodemfauna, zoals regenwormen (Postma-Blauw *et al.* 2010, Kleefstra *et al.* 2014, Provincie Noord-Holland 2023).
- *Ontwikkelingen in de broedpopulatie*: in vrijwel heel Europa neemt de Kievit als broedvogel in aantal af met de grootschalige intensivering van de landbouw als belangrijkste oorzaak (Keller *et al.* 2020). Als gevolg van deze grootschalige afnames trekken er jaarlijks dan ook minder Kieviten naar ons land om te overwinteren. Ook de Nederlandse broedvogelpopulatie, waarvan een klein deel in Nederland blijft overwinteren, neemt al geruime tijd in aantal af. Het voornaamste probleem is dat

er niet genoeg kuikens meer kunnen opgroeien in het huidige boerenland, o.a. doordat het voedselaanbod sterk is afgenomen en de omstandigheden voor sommige predatoren in het boerenland zijn verbeterd (Roodbergen *et al.* 2018).

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- Het terugdringen van vermessing in foerageerhabitat voor de Kievit zal de biodiversiteit aan prooien (regenwormen en insecten) doen toenemen en de vegetatie beter doordringbaar maken.
- Het verhogen van waterstanden in graslanden is voor de Kievit van groot belang om de belangrijkste voedselbron voor de soort, regenwormen, bereikbaar te houden.
- Bij de aanleg van windparken is het van belang om rekening te houden met de aanwezigheid van foeragerende en rustende Kieviten in de directe omgeving.
- Intensieve agrarische werkzaamheden zoals het omploegen van het land kunnen het beste niet of zeer spaarzaam worden uitgevoerd in graslanden om het prooiaanbod voor de Kievit op een hoog peil te houden.
- Om de Europese afname van de Kievit te stoppen zijn er grootschalige veranderingen in agrarisch landgebruik nodig. Ook in Nederland speelt dit mee voor de broedpopulatie en aangezien een deel van de broedpopulatie ook in Nederland blijft om te overwinteren, zal een toename van de broedpopulatie ook positief uitpakken voor het aantal overwinteraars. Om de broedvogelaantallen in Nederland te doen toenemen is het met name van belang om de reproductie te verbeteren. Hiervoor is een toename van kruidenrijk grasland nodig zodat het voedselaanbod voor kievitkuikens verbetert. Daarnaast is het van belang dat de broedgebieden van de Kievit minder geschikt worden gemaakt voor predatoren door bijvoorbeeld een verhoging van de waterstand en verwijdering van opgaande structuren (Roodbergen *et al.* 2018).

Regionale verschillen

Veel van de knelpunten die een rol spelen bij de ongunstige SvI van de Kievit spelen voornamelijk in agrarisch gebied, waar de afname van de soort dan ook relatief prominent is. In natuurgebieden, zowel zoetwatergebieden als de Waddenzee en de zoute Delta, spelen deze knelpunten minder en hier doet de Kievit het dan ook juist relatief goed (Kleefstra *et al.* 2014). Met name de knelpunten betreffende vermessing, verdroging, habitatverlies en verstoring spelen het meest in agrarisch gebied.

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) biedt kansen op uitbreiding en kwaliteitsontwikkeling van foerageer- en rustgebied van de Kievit. Kansen voor de soort liggen voornamelijk op percelen waar vernattingsmaatregelen worden toegepast in de vorm van een verhoogde grondwaterstand en de aanwezigheid van plasdrassen. Maatregelen ten behoeve van de insectendiversiteit in zowel open grasland als open akkerland, zoals het beperken van bemesting, zijn daarnaast ook van groot belang. Ook wanneer deze maatregelen gedurende de broedtijd worden getroffen kunnen ze positief uitpakken voor de aantallen overwinterende Kieviten aangezien een deel van de broedpopulatie in Nederland overwintert.

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De Kievit heeft de status 'kwetsbaar' op de Europese Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Europese broedpopulatie en de relevante flyway-populatie voor de in Nederland overwinterende Kieviten zijn voor een groot deel dezelfde populatie en beiden gaan dan ook in aantal achteruit (Keller *et al.* 2020, Wetlands International 2022). Europese aantallen lijken sinds de jaren tachtig met bijna tweederde te zijn afgenomen (PECBMS 2022). De intensivering van de landbouw is de belangrijkste oorzaak voor deze grootschalige afname (Keller *et al.* 2020).

Kennisleemtes

Er zijn geen kennisleemtes die het behalen van de GSvI in de weg staan.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

De populatieomvang ligt met een seizoensgemiddelde van 183.000 vogels (2014/15-2019/20) onder het gunstige niveau van 230.000 vogels. De trend op de korte termijn wijst op een matige afname, en het is dus nodig om deze eerst tot staan te brengen. Waarschijnlijk zijn daarvoor aanvullende maatregelen nodig in het agrarisch gebied. Het terugdringen van vermessing in belangrijke foerageergebieden (regulier gebruikte graslanden) zal de biodiversiteit aan prooien (regenwormen en insecten) doen toenemen en de vegetatie beter doordringbaar maken voor foeragerende Kieviten. Deze maatregelen in

agrarisch gebied zijn technisch goed uitvoerbaar. Op dit moment kan nog niet beoordeeld worden of ANLb daar ook aan bijdraagt. Waarschijnlijk zullen groepen Kieviten snel graslanden met een hogere voedselbeschikbaarheid weten te vinden, waardoor de afname snel tot staan kan worden gebracht en in herstel kan worden omgebogen. De inschatting is dat - mits voorgenoemde en elders in deze bouwsteen beschreven maatregelen tijdig en op voldoende schaal worden genomen - een herstel maximaal 2-3% per jaar kan bedragen (Vogel *et al.* 2024). Een herstel van minder dan 1% per jaar zou evenwel volstaan voor een gunstige staat in 2050.

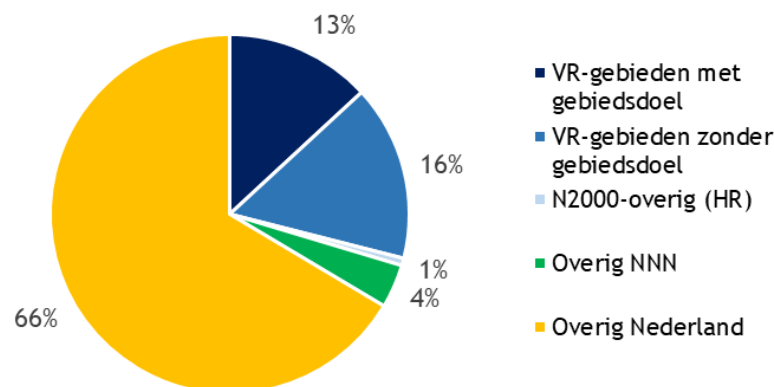
3. Advies landelijk doel

Het advies is om het landelijke doel voor 2050 op een seizoensgemiddelde van 230.000 vogels te stellen, overeenkomstig de omvang waarbij de soort duurzaam in het leefgebied kan voortbestaan.

IV. Regionale opgave

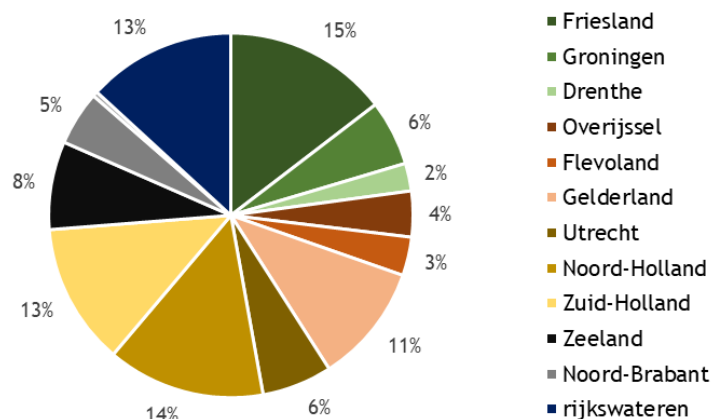
1. Actueel voorkomen

In figuur 3 is te zien dat hoewel er de laatste jaren relatief steeds meer Kieviten overwinteren in natuurgebieden (Kleefstra *et al.* 2014), het agrarisch gebied buiten Natura 2000/NNN toch nog het meest gebruikte overwinteringsgebied is voor Nederlandse Kieviten. Veruit de meeste Kieviten die wél in natuurgebieden overwinteren, doen dat in vogelrichtlijngebieden.



Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20, op basis van seizoensgemiddelde) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de voor de Kievit als niet-broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrichtlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. De verspreiding van overwinterende Kieviten is aanzienlijk egalier is dan veel andere steltlopers buiten de broedtijd, zoals bijvoorbeeld de Kemphaan en de Goudplevier. Nog steeds blijven de noordelijke en westelijke regio's van laag-Nederland echter het belangrijkste. Het aandeel in de rijkswateren betreft voor een groot deel vogels in en langs de Waddenzee, maar ook vogels in de Zuidwestelijke Delta. In oostelijke en zuidelijke provincies is de Kievit minder te vinden. In Limburg is minder dan 0,5% van de Nederlandse Kieviten te vinden en dit aandeel is in figuur 4 niet zichtbaar.



Figuur 4. Aanwezigheid van de Kievit als niet-broedvogel in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

In twee natuurgebieden zijn beide bijna 10.000 overwinterende Kieviten te vinden: de Waddenzee en Arkemheen (tabel 4). Deze vogels maken samen ca. 10% van de Nederlandse populatie uit. Overige belangrijke gebieden voor de soort liggen veelal in het noorden en westen van het land en herbergen vaak ook nog enkele duizenden Kieviten.

Tabel 4. De belangrijkste gebieden voor de Kievit als niet-broedvogel in de winterseizoenen 2014/15-2019/20 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse winterpopulatie is indicatief weergegeven (afgezet tegen landelijk seizoensgemiddelde). Functie(s) van het gebied: f (foerageren), s (slapen). Type berekening (waarde): g = seizoensgemiddelde. VR = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied, VR* = VR-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Kievit als niet-broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), NNN = Natuurnetwerk Nederland (indien >5%), overig = overig Nederland, rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Functie (waarde)	Huidige populatie	Aandeel in NL	IHD (vogels)
Waddenzee	VR*/HR	rw	f,s (g)	9.173	5%	10.800
Arkemheen	VR	Gl	f (g)	9.166	5%	-
Polders rond Fluessen, Heegermeer en Sloterveer	NNN/overig	Fr	f (g)	4.523	2%	-
Anjumerkolken en Kollumerland	overig	Fr	f (g)	4.474	2%	-
Oosterschelde	VR*/HR	rw	f,s (g)	4.169	2%	4.500
Gaasterland en Lemsterland	NNN/overig	Fr	f (g)	4.057	2%	-
Polders Ronde Hoep en Groot-Mijdrecht	NNN/overig	NH/Ut	f (g)	3.726	2%	-
Wieringermeer	overig	NH	f (g)	3.511	2%	-
Polders rond het Sneekerveer	overig	Fr	f (g)	3.488	2%	-
Lopikerwaard	overig	Ut	f (g)	3.265	2%	-
Polder Zeevang	VR*	NH	f,s (g)	2.657	1%	2.200
Rijntakken	VR*/HR	Gl	f,s (g)	2.542	1%	8.100
Haringvliet	VR*/HR	rw	f,s (g)	1.902	1%	3.700
Westerschelde & Saefdinghe	VR*/HR	rw	f,s (g)	1.610	1%	4.100
Sneekerveergebied	VR*	Fr	f,s (g)	1.302	1%	3.500
Eilandspolder	VR*/HR	NH	f,s (g)	726	<1%	1.200

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Kievit is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (voorstel landelijk doel voor 2050 bedraagt 230.000 vogels (seizoensgemiddelde)

terwijl in de actuele situatie (2014/15-2019/20) ca. 183.000 vogels aanwezig zijn), is er ook een regionale opgave om een gunstig populatieniveau te bereiken (tabel 5). De grootste regionale opgaves liggen voornamelijk in de noordelijke en westelijke regio's. Uitzondering hierop is Gelderland, waar Arnhemse veruit het belangrijkste deel van de regionale aantallen bevat. Ook binnen de rijkswateren ligt een grote regionale opgave, waarvan wordt verwacht dat deze met name in de Waddenzee en de Zuidwestelijke Delta kan worden behaald.

Tabel 5. Voorstel voor opgave (aantal vogels, seizoensgemiddelde) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Kievit als niet-broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang (gemiddeld seizoensgemiddelde), het aandeel binnen Nederland van de huidige populatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. Het huidige aantal vogels per regio is als vertrekpunt gehanteerd bij het voorstel voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald.

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio (2014/15-2019/20)	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	27.000	15%	stabiel	35.000
Noord-Holland	26.000	14%	stabiel	32.000
rijkswateren	24.000	13%	n.b.	30.000
Zuid-Holland	23.000	13%	stabiel	30.000
Gelderland	19.000	10%	stabiel	23.000
Zeeland	14.000	8%	stabiel	18.000
Groningen	11.000	6%	stabiel	14.000
Utrecht	11.000	6%	matige afname	14.000
Noord-Brabant	9.000	5%	matige afname	12.000
Overijssel	7.400	4%	matige afname	9.000
Flevoland	6.200	3%	matige toename	7.000
Drenthe	4.400	2%	sterke afname	5.000
Limburg	1.000	1%	sterke afname	1.000
Landelijk	183.000	100%	matige afname	230.000

V. Prioritering

Een belangrijk deel van de flyway-populatie bezoekt Nederland buiten de broedtijd. Maatregelen ten behoeve van de Kievit zijn voor de soort ook van internationaal belang, zeker gezien de kwetsbare status van de Kievit in Europa. Omdat de grootste regionale opgaves veelal in de noordelijke en westelijke regio's liggen, hebben beheersmaatregelen in deze regio's in laag-Nederland ook de hoogste prioriteit, met name in agrarisch gebied omdat de afname hier het sterkst is. Het is in agrarisch gebied vooral van belang om te prioriteren op vernattingsmaatregelen en maatregelen om de vermessing op vooral graslanden terug te dringen. Intensieve agrarische werkzaamheden zoals het omploegen van grond dienen daarnaast beperkt te worden om de voedselsituatie voor de soort op orde te houden.

Literatuur

- ALTENBURG J. F. 2018. Kievit *Vanellus vanellus*. Pp. 240-241 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- ATKINSON P.W., FULLER R.J., VICKERY J.A., CONWAY G.J., TALLOWIN J.R.B., SMITH R.E.N., HAYSOM K.A., INGS T.C., ASTERAKI E.J. & BROWN V.K. 2005. Influence of agricultural management, swardstructure and food resources on grassland field use by birds in lowland England. *Journal of Applied Ecology* 42: 932-942.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- EICHHORN G., BIL W. & FOX J. W. 2017. Individuality in northern lapwing migration and its link to timing of breeding. *Journal of Avian Biology* 48: 1132-1138.
- HORNMAN M., HUSTINGS F., KOFFIJBERG K., VAN WINDEN E., VAN ELIS P., VAN KLEUNEN A., SOVON GANZEN-EN ZWANENWERKGROEP & SOLDAAT L. 2019. Watervogels in Nederland in 2016/2017. Sovon rapport 2019/01, RWS-rapport BM 19.01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M. V., BAUER H.-G. & FOPPEN R. P. B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- KLEEFSTRA R., VAN ROOMEN M., VAN WINDEN E. & TANGER D. 2014. Pleisterende Goudplevieren en Kieviten in Nederland. Trends in aantallen en verspreiding sinds de jaren zeventig. *Limosa* 87: 20-32.
- KLEIJN D., DIMMERS W.J., VAN KATS R.J.M., MELMAN TH.C.P. & SCHEKKERMAN H. 2007. De voedselsituatie voor gruttokuikens bij agrarisch mozaïekbeheer. Alterra-rapport 1487. Alterra, Wageningen.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- MASON C.F. & MACDONALD S.M. 1999. Habitat use by Lapwings and Golden Plovers in a largely arable landscape. *Bird Study* 46: 89-99.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- ONRUST J., WYMENGA E. & PIERSMA T. 2019a. Rode regenwormen: sleutelspelers voor boerenlandbiodiversiteit. *De Levende Natuur* 120: 144-148.
- ONRUST J., WYMENGA E., PIERSMA T. & OLFF H. 2019b. Earthworm activity and availability for meadow birds is restricted in intensively managed grasslands. *Journal for Applied Ecology* 56: 1333-1342.
- POSTMA-BLAAUW M.B., DE GOEDE R.G.M., BLOEM J., FABER J.H. & BRUSSAARD L. 2010. Soil biota community structure and abundance under agricultural intensification and extensification. *Ecology* 91: 460-473.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND. 2023. Natuurdoelanalyse Eilandspolder. versie 1.0, 4 december 2023.
- ROODBERGEN M., VAN DER JEUGD H., VAN DER WAL J., VAN ELS P. & TEUNISSEN W. 2018. Jaar van de Kievit. Sovon-rapport 2018/27. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VERSLUYS M., HIEMSTRA H. & TAAL J. 2009. Regenwulpen langs de Friese waddenkust in het voorjaar van 1997-2007. *Limosa* 82: 194-207.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C.A.M. & VAN ROOMEN M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VOGEL R., FOPPEN R. & VAN DEN BREMER L. 2024. Inschatting van het haalbare populatieherstel in 2023-2050 van vogelsoorten met een ongunstige staat van instandhouding. Sovon-rapport 2024/49. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- WINKELMAN J.E., KISTENKAS F.H. & EPE M.J. 2008. Ecologische en natuurbeschermingsrechtelijke aspecten van windturbines op land. Alterra-rapport 1780. Alterra, Wageningen.
- WYMENGA E. & JALVING R. 2005. Verspreiding van Goudplevier, Wulp, Regenwulp en Kemphaan in Fryslân tijdens de voorjaars trek in april 1978 en 2004. *Twirre* 16: 185-194.

Geraadpleegde websites

- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info/>. Geraadpleegd op 10/03/2022.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Kievit. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/4930>. Geraadpleegd op 22/02/2022.
- WETLANDS INTERNATIONAL. 2022. Waterbird Population Estimates. <http://wpe.wetlands.org/>. Geraadpleegd op 10/03/2022.